

Onnatuurlijke waterstanden in 1e infiltratiegebied AWD

Overleg over hoe verder

Hans Vader

In het lentenummer 2009 van het blad *Struinen*, uitgegeven door Waternet, beheerder van de AW duinen, staat een leuk promotieverhaal op bladzijden 4 en 5, genaamd 'Spelen met Water'.

Hierin staat het volgende: „Waternet zorgt voor een natuurlijk waterbeheer. We volgen zoveel mogelijk de seizoenen.” Even verderop staat: „Een redelijk constant waterpeil is noodzakelijk voor specifieke duinna-tuur.”

Helemaal mee eens, zucht....., was het maar waar, verzucht ik. Dit natuurlijk waterbeheer van Waternet heeft wel enige nuancering.

Ongetwijfeld hebben de beheerders van de AWD goede intenties bij hun waterpeilbeheer. Het natuurlijk waterpeil dat men zegt na te streven lukt echter niet overal. Juist in het meest unieke deel van de AWD, het 1^e infiltratiegebied, lijkt de waterstand eerder het tegengestelde van natuurlijk. Elders in de AWD is het mogelijk anders, maar daar heb ik geen meetgegevens van. In onderstaand artikel wordt dieper ingegaan op onnatuurlijke waterstanden in het 1^e infiltratiegebied in 2008.

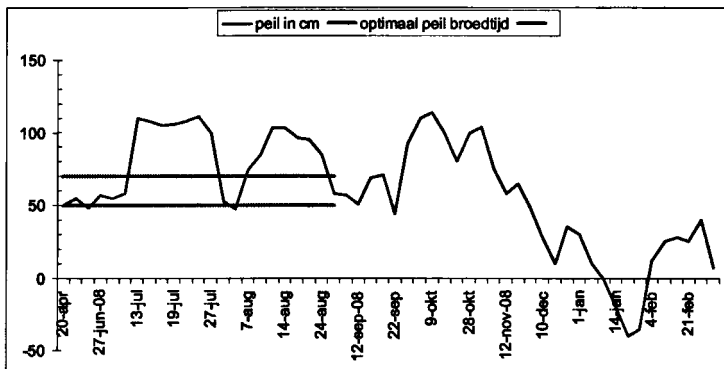
De waterstanden in 2006, 2007 en 2008

In 2006 en 2007 waren er onnatuurlijke waterstanden in het infiltratiegebied. Met name in de drassige gebieden tussen de geulen in (gelegen boven de ondergrondse waterafvoerende drains ten behoeve van de drinkwaterwinning) zijn natuurlijke waterstanden van levensbelang voor de daar broedende moerasvogels. Natuurlijke waterstanden zouden als volgt nagebootst kunnen worden. In de winter en vroege voorjaar het hoogste peil en in late voorjaar en zomer langzaam lager water tot de herfst. Dan kan het water weer langzaam stijgen tot het winterpeil. Voor de broedvogels zou het ideaal zijn, om tijdens het broedseizoen, tussen 1 maart en 1 augustus, zeker in de westelijke drains geen grotere fluctuaties te hebben dan max. 20 cm. Dat is omgerekend tussen 5.40 en 5.60 meter + NAP.

In 2008 was de waterstand in de drain tussen geul 14 en 16 van april tot en met 9 juli (niet extreem) aan de lage kant. Daarna steeg het water snel met meer dan 50 cm tot 110 cm. Begin augustus zakte het weer

even snel tot 50-60 cm. Maar tot 24 augustus steeg het weer naar waarden tot meer dan 100 cm.

Dan is het broedseizoen voorbij en zijn fluctuaties voor de broedvogels minder belangrijk. Vanaf eind augustus tot en met eind september zakt het water weer snel (zie figuur 1).

Figuur 1: De waterstanden in westelijk deel 1^e infiltratiegebied tussen 20 april 2008 en begin maart 2009 (zoals gemeten door auteur). Voor de broedvogels is de optimale waterstand tussen 50 en 70 cm.

Overleg

Omdat het vorige artikel over sterk fluctuerende waterstanden (in jaarverslag Vogelringstation AW-duinen 2007 en Nieuwsbrief Natuuronderzoek juli 2008) verkeerd gevallen was bij Waternet zijn er diverse gesprekken geweest. In oktober 2008 kwamen vertegenwoordigers van Waternet, namelijk de waterregelaars van team Productie, medewerkers van team hydrologie, ecologie en vrijwillige vogelonderzoekers in het veld bijeen. Het doel hiervan was om verkeerde interpretaties en onvrede weg te nemen. Tevens om gezamenlijk een oplossing te zoeken voor het waterstandenprobleem in samenhang met het broedseizoen. Het was goed om hierover eens met elkaar te praten en zodoende wederzijdse verkeerde veronderstellingen te ontzenuwen. Duidelijk werd ook dat over de waterstanden boven de drains nooit afspraken gemaakt waren, waardoor de waterregelaars niets verweten kon worden.

Wat echter wel overeind bleef, was dat de vogelonderzoekers al jaren geleden geconstateerd hadden, dat de kwelplassen en moerassen boven de drains veel belangrijker voor de broedvogels waren dan de infiltratiegeulen. Vooral voor riet- en moerasvogels, waaronder vele Rodelijstsoor-

ten zijn deze gebieden van levensbelang. Daarom wordt het betreurd dat juist boven de drains de grootste fluctuaties in de waterstand optreden. Bovendien werd duidelijk dat deze fluctuaties meestal geen natuurlijke oorzaak hadden, maar vooral ontstonden door het openen of sluiten van de drains.

Oplossingen?

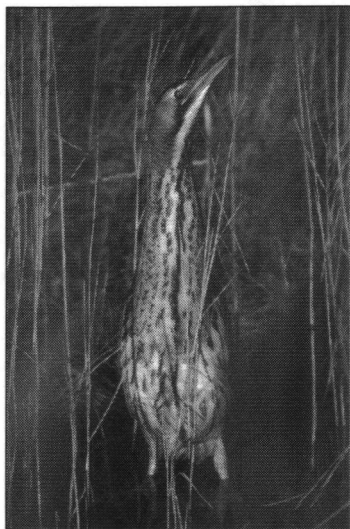
We hoopten dat het overleg zou bijdragen aan een voor de vogels gunstiger peilregime en dat grote fluctuaties tot een minimum beperkt zouden kunnen worden.

Alle mogelijke oplossingen om tot een beter peilregime te komen hebben we tijdens het overleg de revue laten passeren. Het bleek dat veel oplossingen of technisch niet mogelijk zijn, of duurder, of water opleveren van mindere kwaliteit. Wij zijn met z'n allen dan ook tot de conclusie gekomen dat er weinig rek zit in de waterregeling. De opmerking dat de Roerdompen dan maar naar het voorraadgebied moeten verhuizen (waar geen drains in de ondergrond liggen) is ook geen werkelijke oplossing, maar meer een wens. Toch zal Waternet rekening moeten blijven houden met alle broedvogels in alle gebieden.

Geschiedenis en vogels van een uniek gebied

Het is toevallig dat het 1^e infiltratiegebied zo'n uniek karakter heeft. Het is eigenlijk op een vergelijkbare manier ontstaan als de Oostvaardersplassen, namelijk per ongeluk. De aanleg van het 1^e infiltratiegebied (het graven van geulen) begon in 1955 en het eerste Rijnwater stroomde in 1957 het gebied in. Hiermee is het dus het eerste en oudste infiltratiegebied, waar de ontwikkeling van de vegetatie het meest gevorderd is. Maar het belangrijkste is echter dat bij het aanleggen van dit terrein op veel plaatsen de zogenaamde drains minder met bovenliggend zand werden opgevuld dan in later aangelegde infiltratiegebieden. Daardoor zijn er nergens zoveel grote en kleinere kwelplassen ontstaan als juist in dit gebied. In de eerste 10 tot 15 jaren leverde deze situatie zeer hoge aantallen broedende steltlopers en eenden op. Op de met puin verharde wegen broedden toen vele Kleine Plevieren en op zandstrandjes werden nesten van Kluten gevonden. Op kale zandgebiedjes nestelden enige Visdiefjes, tientallen Kieviten en Scholeksters. In de toen nog spaarzame begroeiing nestelden vele Grutto's, Tureluurs en Wulpen. De nu verdwenen Veldleeuwerik broedde met enige tientallen paren en er werden zelfs nestelende Watersnippen gevonden. Ook de meeuwen ontdekten dat ze hier veilig konden broeden. In de 70er jaren liepen de aantallen meeuwen in het 1^e infiltratiegebied op tot circa 4000 nesten van Kokmeeuw, 60 nesten van Zilvermeeuw en enige Stormmeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen.

Honderden eenden, waaronder Zomertalingen, Wintertalingen, Bergeenden, Slobeenden, Kuif- en Tafeleenden, Wilde- en Krakeenden broedden jaarlijks. Alleen van de laatste vier soorten wordt ook vandaag de dag nog af en toe nog een vrouwtje met pulli gezien.

Roerdomp is een van de kenmerkende en kritische broedvogels van het 1^e infiltratiegebied. Foto Hans Vader

en (soms) Geoorde Fuut, Snor, Buidelmees, Baardman en de relatief grote aantallen van de Rietzanger die het eerste infiltratiegebied tot een bijzonder broedvogelgebied maken.

Nostalgie

Mogelijke (definitieve) vestigingen van Woudaapje, Snor, Baardmanneetje, Buidelmees en Porseleinhoen zijn onder de huidige omstandigheden niet meer te verwachten en worden ook nog maar zelden gezien.

Het succesvol broeden van Dodaars, Roerdomp, Waterral, maar ook Blauwborst, Rietgors, Bosrietzanger en Sprinkhaanzanger komt mogelijk flink in de knel te zitten als er geen oplossing komt voor de wisselende waterpeilen in het broedseizoen.

Daarnaast worden de ooit talrijke voedselzoekende steltlopers, zoals Kluten, Grutto's, Tureluurs, Groenpoot- en Zwarte Ruiters, Witgat en Oeverlopers, Bonte Strandlopers, Kleine- en Bontbekplevieren, maar

Later werden de uitmondingsbakken (U-bakken, daar waar het grondwater uit de drains in de terugwinkkanalen stroomt) verhoogd, waardoor het totale gebied veel natter is geworden dan de later aangelegde gebieden. Dat leverde een explosieve groei van riet op, waardoor de waarde voor broedende steltlopers snel afnam, maar er ideale broedgebieden voor riet- en moerasvogels voor in de plaats kwamen.

Als eerste waren dat Rietgorzen en Bosrietzangers, later namen ook de Kleine Karekiet, Rietzanger en Sprinkhaanzanger toe en gingen de eerste twee weer achteruit. Nog leuker werd het toen nieuwe broedvogels zich gingen vestigen, zoals witgesterde Blauwborst, Waterral, Roerdomp en incidenteel ook Snor, Baardman en Buidelmees. Ook nieuw was de vestiging van een kolonie Aalscholvers, vlak naast het 1^e infiltratiegebied, in de Renbaan. Het zijn juist de bijzondere en kwetsbare broedvogelsoorten, waaronder Rodelijst soorten, zoals Roerdomp, Dodaars

ook Oever- en Waterpiepers tegenwoordig nog maar zelden gezien. Grauwe- en Rosse Franjepoot, Kleine- en Krombekstrandloper, Gouden Zilverplevier, Lepelaar, maar ook Zwarte Sterns komen we alleen nog tegen in onze oude opschriftboekjes. Dat waren juist de vogels waar de AWD goed mee scoorde en daardoor in de regio in hoog aanzien stond.

Waterstanden in winter 2008-2009

Hoe verliepen de waterstanden nadat het overleg begin oktober geweest was? In de loop van oktober 2008 leek men het winterpeil op te bouwen, tot 100 cm. In de eerste week van november zakte de waterstand echter weer zeer snel tot onnatuurlijke zeer lage waarden van ver onder de zomerstand. In januari 2009 zakte het water zelfs tot 40 cm onder het maaiveld, waardoor veel kwelplassen droog vielen. Pas in februari 2009 kwam er weer wat water in de kwelplassen, maar op 14 maart was dat al weer gezakt tot 7 cm. Deze schommelingen doen weer het ergste vrezzen voor de broedvogels van het voorjaar 2009. Er zijn tekenen dat de broedvogelstand hard achteruit gaat.

Op dit moment komt het erop neer dat als de waterstand in het broedseizoen per ongeluk goed is dit dan mooi meegenomen is voor de broedvogels en kwetsbare planten, zoals orchideeën. Bewust en gericht sturen op gunstige peilen voor de natuur wordt niet toegepast, de drinkwaterbelangen gaan in de AWD nu eenmaal voor. De natuurbeschermers vragen zich dan ook af of het ooit officieel geïntroduceerde beleid dat waterwinning en natuurbeheer in de AWD gelijkwaardig zijn nog onderschreven wordt door de huidige directie en gemeenteraad. Dit zal hopelijk duidelijk worden in de nieuwe beheersvisie voor de AWD die gaat gelden vanaf 2010.

Het is jammer dat op dit moment niet méér optimalisatie in de infiltratiegebieden mogelijk is. De verwachting van de waterregelaars is dat in de toekomst de waterstandschommelingen boven de drains alleen maar erger zullen worden. Dat komt door de klimaatsverandering waardoor er meer heftige en langdurige buien ontstaan. Voor de vogels dus geen goed vooruitzicht.

Toch werd afgesproken dat Waternet wel naar optimalisatie blijft streven. Zo kan in de toekomst het werken volgens een bepaalde gedragscode er toe bijdragen dat het samengaan van water en natuur beter geregeld is. Alle vogelaars hopen van harte dat het tij nog te keren is en dat Waternet alles in het werk stelt om de schade aan de broedvogelstand tot een minimum te beperken.

De medewerkers van Waternet worden namens de vogelonderzoekers bedankt voor het meedenken aan oplossingen voor het waterfluctuatie probleem.